

RENDSZERKRITIKUS KONZERVATÍVOK

Konzervatív arcképek. Szerkesztette: FRENYÓ Zoltán.

TIT Kossuth Klub Egyesület–L’Harmattan, Budapest, 2021. 520 oldal, 4990 Ft

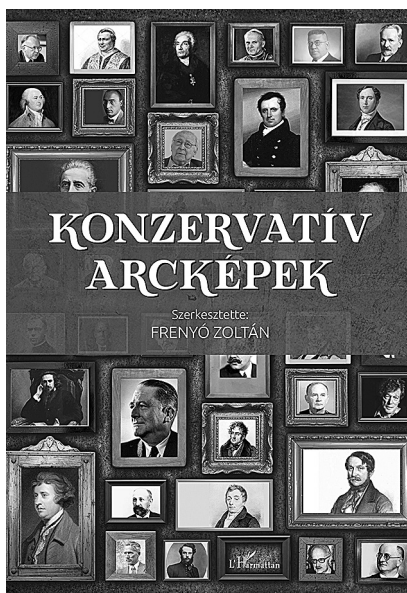
Új kötet vállalkozik a konzervativizmus meghatározására – a maga nemében páratlan(ul). Frenyó Zoltán szerkesztői előszavában reflektál arra, hogy a filozófiában minden meghatározás tagadás lenne, ezért **a harminchét szerző közreműködésével összeállított *Konzervatív arcképek* egy általánossá stilizált eszmék helyett hetvennégy szellemi portrét tár elénk.** A szerkesztő főként olyan gondolkodókat választott, akik a legkülönfélébb történelmi és társadalmi meghatározottságaik ellenére *beleillenek a konzervativizmus szilárd metafizikai alapokon álló, kapitalizmuskritikus és közösségelvű kánonjába.* Ennek megfelelően a kötet központi és valószínűleg majd a legnagyobb visszhangot is kiváltó tézise, hogy a konzervativizmus kontinentális hagyománya eredendően antikapitalista, tehát míg a liberalizmus az állam abszolutizmusával, addig a konzervativizmus elsősorban a tőke abszolutizmusával szemben fogalmazza meg magát. A teljesség igénye nélkül ezt példázza a kötetben szereplő Adam Müller, Charles Maurras, Maurice Barrès, Oswald Spengler, Othmar Spann, Edgar Julius Jung, Nyikolaj Bergyajev, Gonzague de Reynold, G. K. Chesterton és Hilaire Belloc, de a sort még hosszan lehetne folytatni.

A könyv legnagyobb erénye, hogy a konzervativizmus liberalizmusétól eltérő dinamikáira hívja fel a figyelmet, és meg sem próbál megfelelni a konzervativizmussal szemben korábban rögzült igényeknek. A ’90-es éveket követően a magyar értelmiség körében teret nyert a meggyőződés, hogy a keleti blokk felbomlása istenítélet volt, s nem csupán azt jelenti, hogy a kommunisták mindenben tévedtek, hanem azt is, hogy a (korábban imperialistának és burzsoának nevezett) Nyugatnak mindenben igaza volt, sőt mindenben igaza van, és hovatovább a 21. században is biztosan mindenben igaza lesz. Ami a *konzervatív kánon* kiala-

kulását illeti, ez a mély zászlóhajtás a „nyugati értékek” előtt az individualista és szabadpiaci álláspont konzervatívnek való kikiáltását jelentette, vagyis egy olyan hidegháborús narratíva kritikátlan átvételét, amely az amerikanizáció előtti Európától csaknem teljesen idegen volt. Ezzel szemben a *Konzervatív arcképek*ben olyan összetettebb kép rajzolódik ki az olvasó szeme előtt, amelyben teljes joggal kapnak helyt a konzervativizmus kapitalizmussal szemben kritikus és antiliberális képviselői is. Éppen ez teszi a könyvet úttörő vállalkozássá.

A konzervativizmus az egyetlen olyan eszme, melynek helyét szinte kizárólag kritikusai jelölték ki az európai gondolkodástörténetben. Az eddig felsorolt szerzők némelyikét nevezték már reakciónak, radikálisnak, leki-csinylően még romantikusnak is, gyakran épp csak a konzervatív jelzőt tagadták meg tőlük. Ennek oka, hogy a modernség lojális ellenzéket szeretne, és megriad egy igazi ellenfél pillantásától. Frenyó Zoltán válogatása kétségkívül nem a mérséklet politikáját – ami valójában liberális antipolitika lenne

– állítja elénk mintaként, hanem egy olyan *politikai konzervativizmust*, amely közösségi lényként fogadja el az embert, és ha kell, mozgósít is a pillanat szeszélyét meghaladó közjó érdekében. A kötetben konkrét életrajzok cáfolják a konzervatívok apolitikusságáról szóló elképzelést. Bőven akadnak politikusportrék is: De Maistre, De Bonald, Donoso Cortés, tehát elsősorban a politikai konzervativizmus klasszikusai, illetve magyar viszonylatban gróf Dessewffy Aurél, gróf Zichy Nándor és például Kornis Gyula, akiket szintén nem érhet az apolitikusság vádjá. A kötet tehát, Széchenyi kifejezésével élve, nem „a múltba visszazsomorkodó” konzervatívokat állítja a középpontba, hanem a közösgükért felelősséget vállaló, annak érdekeit szem előtt tartva gondolkodó és cselekvő személyeket.

Nagyszabású bevezetőjében Frenyó Zoltán éles különbséget tesz a konzervatív és liberális álláspont között, és a következőképpen határozza meg a hagyományelvű gondolkodás oppozíciós jellegét: „A liberalizmus, amelyből a modernitás kialakult, szakított a személy organikus s eredendően keresztény eszméjével, fokozatosan kialakította, majd uralomra juttatta az individuum, azaz az elszigetelt egyén eszméjét, és ezzel összefüggésben alapvetően átértelmezte a szabadság fogalmát.” A liberalizmus – állítja a kötet szerkesztője – korlátlanúságot hirdetett és a tökéletes társadalom ideológiájaként a maga érvényességi köréből kiragadván metafizikai eszmévé transzponálta, végeredményben pedig a legfőbb jó helyére állította a szabadságot. Az életrajzokat és a bennük gazdagon hivatkozott műveket olvasva meggyőződhetünk arról, hogy a liberalizmus és a konzervativizmus nem a polgári filozófia ikerpárja, mint azt sokáig főként marxista körökben hirdették, hanem az összeegyeztetési kísérletek ellenére két külön eszmekörbe tartoznak. Frenyó Zoltán egyenesen úgy fogalmaz, hogy „a konzervativizmus minden vonatkozásban ellentétes a liberalizmus eszméjével”. Ezt olvasva el kell ismernünk, hogy valóban minden meghatározás tagadás. Jelen esetben a liberális individualizmusnak és a gazdaság primátusának az elutasítása a kiindulópont a kötetre jellemző antiliberalis és antikapitalista, összességében tehát *rendszerkritikus konzervativizmus* meghatározásához.

Mégsem kell meglepődnünk, ha olyan „szabadelvű” gondolkodókkal is találkozunk a kötetben, mint például Erik von Kuehnelt-Leddihn, az előszóban megfogalmazottak alól maga a kötet is ismer és részletesen tárgyal is kivételeket, sőt olyan gondolkodót is bemutat, aki életművének meghatározó részében a szöges ellentétét dolgozta ki a bevezetőben szereplő antropológiai és filozófiai alapvetésnek. Fichtéról például szinte senkinek nem a konzervativizmus jut először eszébe, jóllehet ennek oka, hogy az utókor szinte egyáltalán nem foglalkozik a szerző államtanával. Mindenesetre egyes portrék a válogatásban első ránézésre meg fogják lepni az olvasót. Nem tudunk például olyan könyvről, amelyben egymást követő fejezetekben eshet szó Jacques Maritain és Julius Evola életművéről. Ebben a gazdag válogatásban

ez természetesen garancia arra, hogy az egyes szellemi életrajzok olvasása valóságos intellektuális kaland, amire nemcsak az eszmetörténet kutatóit, hanem a szélesebb közönséget is érdemes meginvitálni. Egészen biztos, hogy ez a könyv – személyes beállítottságtól és az előzetes ismeretektől függetlenül – kihívás elé fogja állítani azt a képet, amely az olvasóban a konzervativizmusról él. Sok, hazánkban kevésbé ismert szerző életrajzát is megtaláljuk benne, illetve olyanokét is, akiket elsősorban nem konzervatívokként, hanem a keresztényszociális gondolat képviselőiként vagy egész egyszerűen filozófusokként ismertünk.

Érdemes végül kitérni az arcképek hozzájárulására a magyar konzervatív kánon rekonstrukciójához, illetve felfrissítéséhez, hiszen a kötetben szereplő gondolkodók egy jelentékeny része – hozzávetőleg egyharmada – magyar. A reformkori fontolva haladóktól (Dessewffy Aurél) a Katolikus Néppárton (Zichy Nándor, Prohászka Ottokár, Huszár Károly) át jutunk el a két világháború között kiteljesedő keresztényszociális gondolathoz, illetve szélesebb értelemben a katolikus társadalmi tanítás elméleti és gyakorlati-politikai képviselőihez, kitekintéssel a kereszténydemokrata politika kezdeteire (Barankovics István). A katolikus egyháziak mellett és velük jelentős átfedésben olyan filozófusok emléke elevenedik meg, akiknek nemzetközi elismertségét a nyelvi elszigeteltség korlátozza, hazánkban pedig azért nincsenek számon tartva, mert a kommunizmus alatt hosszú évtizedekig nem lehetett foglalkozni velük (Brandenstein Béla, Ottlik László). A kánon nem az egymáshoz tartozó, hanem a jelentőségében csak egymáshoz mérhető szerzők és művek összessége. Ezért örülhetünk, hogy a kánonalkotás szándékától áthatott szerkesztői koncepcióba belefért még három világnézetileg nehezen besorolható nagy formátumú magyar író is: Szabó Dezső, Németh László és Hamvas Béla. Irodalmi formában szervesült eszméiket sokféle szempont szerint lehet elemezni és osztályozni, ám az ilyen erőfeszítések távol esnek a kánonképződés logikájától, mert a döntő tényező mégiscsak az, hogy műveiket a hazai konzervatív körökben becsülik és olvassák a leginkább. A kötet akkor éri el a célját, ha ez egyre több szerzőre igaz lesz.

CZOPF ÁRON